

NTR
9 SEPTEMBER 2023 13.00-16.10 UUR
ZATERDAGMATINEE
SERIE OPERA 1

BELLINI'S DOORBRAAK

Radio Filharmonisch Orkest Groot Omroepkoor

Giampaolo Bisanti dirigent
James Henshaw koordirigent
Roeland Henkens dirigent banda

Imogene Elena Moşuc sopraan
Gualtiero Michael Spyres tenor
Ernesto Franco Vassallo bariton
Goffredo Jasper Leever bas
Adele Aylin Sezer sopraan
Itulbo Mark Omvlee tenor

Vincenzo Bellini 1801-1835

Il pirata

melodramma in twee bedrijven

libretto Felice Romani
premiere Milaan, Teatro alla Scala, 27 oktober 1827

PAUZE NA HET EERSTE BEDRIJF

Evert-Jan de Groot repetitor
Ruth Becker voorstellingsleider
Jurjen Stekelenburg boventiteling

Meer opera in de Matinee

Ook buiten de operaserie heeft de Matinee bijzondere opera's geprogrammeerd. Geniet van bijvoorbeeld:

16 SEP George Benjamin - Into the little Hill
Ensemble Modern | George Benjamin

30 SEP Jean-Philippe Rameau - Les Boreades
Purcell Choir, Orfeo Orchestra | György Vashegyi

18 NOV Alessandro Scarlatti - Il Mitridate Eupatore
Les Accents | Thibault Noally

1 JUN Unsuk Chin - Alice in Wonderland
RFO, GOK | Markus Stenz

Podium Klassiek deze zondag

Cabaretier Herman Finkers vertelt over zijn *St. Jorismis*; Cappella Amsterdam en Holland Baroque voeren delen ervan uit. In de nieuwe rubriek De Hoge Tafel geven musici een inkijkje in hun leven en werk. De sopraan Lilian Farahani zal ingaan op de vraag: hoe komt een operazanger zonder microfoon over een heel symfonieorkest heen? Daarvoor neemt ze de dramatische sopraan Annemarie Kremer mee en zingt met haar een duet uit *Norma* van Bellini. De andere vier musici die geregeld achter De Hoge Tafel plaatsnemen zijn violist Emma van der Schalie, trompettist Maite Hontelé, dirigent Leonard Evers en de Syrische zangeres en oedspeelster Jawa Manla. Fuse speelt ter gelegenheid van de eerste uitzending van het nieuwe seizoen de spectaculaire *Feestelijke ouverture* van Dmitri Sjostakovitsj. Jonge Held is de violist Kurt Falcon uit Malta. Presentatie: Floris Kortie.

ZONDAG 10 SEPTEMBER, NPO 2, 18.15-19.15 UUR

➔ [PODIUMKLASSIEK.NL](https://www.podiumklassiek.nl)

VRIEND WORDEN?

[WWW.VRIENDENVANDEMATINEE.NL](https://www.vriendenvandematinee.nl)

Uitzending NPO Klassiek

Dit concert wordt live uitgezonden via NPO Klassiek. U kunt het ook beluisteren via ➔ [ZATERDAGMATINEE.NL](https://www.zaterdagmatinee.nl). Het concert, zonder voor- en/of pauzeprogramma, kunt u na enkele dagen terugvinden op ➔ [NPOKLASSIEK.NL/CONCERTEN](https://www.npoklassiek.nl/concerten)

Telefoons in de zaal

Geconcentreerd luisteren is voor de meeste Matinee-bezoekers de ideale manier om van muziek te genieten. Daarom vragen wij u zoveel mogelijk met elkaar rekening te houden, de telefoon op 'stil' te schakelen en geen foto's te maken voordat de muziek is uitgeklonken.

De ZaterdagMatinee op social media

Via Facebook, X (ex-Twitter) en Instagram houdt de Matinee u op de hoogte van het laatste nieuws rond de concerten. Volg ons, en praat mee!

 [ntrzaterdagmatinee](https://www.facebook.com/ntrzaterdagmatinee)

 [@zaterdagmatinee](https://twitter.com/zaterdagmatinee)

 [@ntrzaterdagmatinee](https://www.instagram.com/ntrzaterdagmatinee)

63e seizoen 9 september 2023

DE GEBOORTE VAN DE ITALIAANSE OPERAROMANTIEK

De romantiek heeft in de Italiaanse opera minder wortel geschoten dan in de Duitse of zelfs de Franse. Toch was er in de eerste decennia van de negentiende eeuw ook een *romantismo* in opkomst, en Vincenzo Bellini's muziek heeft een sleutelrol gespeeld binnen die stroming. Zijn opera *Il pirata* vormde in 1827 niet alleen zijn eigen grote doorbraak, maar betekende eigenlijk ook de geboorte van de Italiaanse operaromantiek. Tot en met de rijpe Verdi namen Italiaanse operacomponisten grif elementen van de dramatische constellatie en dramaturgie van *Il pirata* over, en ook voor Bellini zelf fungeerde de opera als een blauwdruk voor latere successen.

Meer dan tijdgenoten als Rossini en Donizetti belichaamde Bellini voor zijn landgenoten het ideaal van een 'romantisch' genie. Zijn vroege dood, raadselachtige vrijgezellenbestaan en ongebruikelijke voorkomen, met blond haar en blauwe ogen, droegen aan dat aura bij. Ook de tijd die hij zichzelf permitteerde om opera's te schrijven stond in schril contrast met de veelschrijverij van veel van zijn collega's. Daarnaast deed hij ongebruikelijk veel moeite om zich in de historische context van zijn libretti te verdiepen en hechtte hij extreem veel waarde aan de relatie tussen tekst en muziek. Dat laatste leverde hem bij het Italiaanse publiek wel de reputatie van een 'filosofische' componist op. Wie gewend is aan de overpeinzingen van Wagners *Tristan und Isolde* of de mystieke teksten in Mahlersymfonieën zal enige moeite hebben om filosofische diepgang in het verhaal van *Il pirata* te ontdekken. Desondanks is het belangrijk ons bewust te zijn van Bellini's originaliteit. Zijn opera's hebben eronder geleden dat latere componisten zijn romantische vondsten met meer geavanceerde muzikale middelen verder wisten te ontwikkelen, en dat zijn eigen ontwikkeling in de knop werd gebroken. Hierdoor vergt het scherpe oren om Bellini's vooruitstrevende aspecten nog te herkennen, maar wie zich voor zijn muziek openstelt, zal wel degelijk veel bijzonders ontdekken.

Bellini: van Catania via Napels naar La Scala

Bellini groeide op in de Siciliaanse stad Catania. Het Siciliaanse culturele leven was sterk georiënteerd op Napels, en toen Bellini talent voor muziek bleek te hebben, lag het voor de hand dat hij daar zou gaan studeren. Napels was tijdens de achttiende eeuw uitgegroeid tot een van de belangrijkste operacentra, met een zeer herkenbare stijl. Daarom lag de nadruk binnen het conservatorium op de muziek van oude meesters als Pergolesi, Paisiello en Cimarosa, en was de komische-operastijl van Rossini veel minder alomtegenwoordig dan elders in Italië en in de rest van Europa. Mogelijk heeft dit ertoe bijgedragen dat Bellini in vergelijking met sommige van zijn tijdgenoten minder moeite had om stilistisch uit Rossini's

schaduw te treden, en dat hij van begin af aan als een nieuwe en originele stem in het operalandschap werd herkend. Zijn directe manier van componeren, met minder coloraturen dan Rossini, en veel dichter bij de zuivere eenvoud van volksliederen, valt deels te verklaren uit Bellini's Napolitaanse muzikale opvoeding. Helemaal afwezig was Rossini overigens niet, want toen Bellini in 1819 aan zijn conservatoriumopleiding begon, maakte de Zwaan van Pesaro furore in het lokale Teatro San Carlo met serieuze opera's als *Mosè in Egitto*, *La donna del lago* en *Semiramide*. Met name van laatstgenoemd werk was Bellini diep onder de indruk. Volgens diens penvriend en chroniqueur Francesco Florimo vroeg Bellini zich in 1824 na het zien van dat meesterwerk hardop af of het niet zinloos was om zelf nog opera's te componeren. Hij gaf de moed echter niet op,

en zijn examenopera *Adelson e Salvini* (1825) kreeg zoveel lof dat hij een opdracht kreeg om een opera voor het Teatro San Carlo te schrijven. Ook die opera, *Bianca e Gernando* (1826), werd een groot succes.

Vincenzo Bellini,
anoniem portret,
ca. 1830

Het Teatro San Carlo werd in die tijd gerund door de kleurrijke impresario Domenico Barbaja. Barbaja had met verschillende handeltjes – van koffie tot wapens voor Napoleon en roulettehallen – een fortuin vergaard en leidde naast het San Carlo ook het Theater am Kärntnertor en het Theater an der Wien in Wenen. In 1826 nam hij nog de leiding over het Milanese Teatro alla Scala, waarmee hij het meest toonaangevende Italiaanse operatheater aan zijn verzameling toevoegde. Verrassend genoeg bood hij de in Noord-Italië nog volslagen onbekende Bellini een componeeropdracht voor een opera voor La Scala. Bellini mocht zelfs samenwerken met Felice Romani: een van de succesvolste librettisten van zijn tijd, die de rest van zijn leven zijn tekstpartner zou blijven. Met reuzensprongen was de pas-afgestudeerde Siciliaan zo op de Olympus van de Italiaanse operawereld beland. Het enige wat hem nu nog te doen stond, was een knaller van een opera schrijven.

Byronesk karakter

Romani legde Bellini een libretto voor dat gebaseerd was op het toneelstuk *Bertram, or The Castle of St. Aldobrand* (1816) van de Ierse geestelijke Charles Maturin. Het stuk genoot in Italië enige bekendheid dankzij een Franstalige bewerking voor Parijse boulevardtheaters uit 1821. Maturin's toneelstuk paste in de traditie van *gothic romanticism*; melodramatische griezelverhalen vol geweld die vooral appelleren aan de sensatiezucht van de toeschouwer. Vandaag de dag wordt dit genre niet tot de hoge cultuur gerekend, maar het speelde een belangrijke rol in de transitie van een klassieke naar een romantische esthetiek. *Bertram* vertelt het verhaal van een edelman die door zijn amoureuze tegenstrever verbannen wordt, daarop piraat wordt en de zeeën bezeilt om zijn vijand op te sporen en een kopje kleiner te maken. Die piratethematiek ontleende Maturin deels aan Lord Byrons razend populaire roman in verzen *The Corsair* (1814). Byron schildert de piraat als een ronddwalende buitenstaander die in onmin leeft met de maatschappij, zich op haar wil wreken en slechts mild gestemd wordt door vrouwelijk schoon. Het karakter van Gualtiero in Bellini's *Il pirata* staat overduidelijk in deze traditie van romantische, Byroniaanse antihelden, die zich uitstrekt tot aan Wagners *Fliegende Holländer* (1843).

Gualtiero is een zeer dynamisch karakter; even gepassioneerd in zijn liefde voor Imogene als in zijn wraakzucht, doordrenkt van zelfmedelijden en nauwelijks voor rede vatbaar. In die zin een ‘typische Italiaanse operatenor’, maar zijn explosiviteit en bereidheid tot geweld kwamen het Italiaanse operapubliek toch ongehoord voor. Het verbaast niet dat Bellini voor hem zo’n zinderende partij schreef, die zowel declamatorisch talent en dramatiek als virtuositeit vereist. Bellini kreeg in Milaan met Giovanni Battista Rubini de beschikking over de best zingende Italiaanse tenor van zijn tijd, die evenwel geen enkel gevoel voor theater had. Tijdens de repetities dreef Rubini de componist tot wanhoop door zijn melodieën zonder enige dramatische inleving te presenteren. Bellini, zelf een matig zanger, slaagde er ten slotte in de partij met zoveel overtuigingskracht voor te zingen dat het kwartje bij Rubini eindelijk viel, en hij de zanger-acteur in zichzelf ontdekte.

Giovanni Battista Rubini als Gualtiero

Henriette Méric-Lalande vertolkte bij de première de rol van Imogene

Naast Gualtiero is de sopraanrol van Imogene het belangrijkste karakter in de opera. Als vrouw die nog steeds van haar vroegere geliefde houdt, maar wel accepteert dat haar ongelukkige huwelijk nu eenmaal geen ruimte laat voor aards geluk, is zij ook een typisch romantisch karakter, en doet ze bijvoorbeeld aan Elisabeth uit Verdi’s *Don Carlos* (1867) denken. Bijzonder is haar introspectieve aard, vol gemoedswisselingen, die Bellini in een uiterst gevarieerde orkestbegeleiding muzikaal gestalte geeft. Haar doemvisioenen wijzen daarnaast vooruit naar romantische Wagnerheldinnen, terwijl haar waanzinsscène aan het slot van de opera een terugkerend element in de Italiaanse romantische operadramaturgie zou blijken. Donizetti schreef bijvoorbeeld ook waanzinsscènes in de finales van *Anna Bolena* (1830) en *Lucia di Lammermoor* (1835), terwijl Bellini zijn beproefde recept herhaalde aan het slot van zijn laatste opera *I Puritani* (1835). Stilistisch werpt de expansieve en kleurrijk geïnstrumenteerde inleiding van Imogenes laatste scène zijn schaduw zelfs vooruit tot de beroemde waanzinsscène uit Verdi’s *Macbeth* (1847).

De baritonrol van Imogenes echtgenoot Ernesto steekt tegen de beide geliefden bleek af. Zijn jaloezie en haat maken hem tot een eendimensionaal karakter, en Bellini geeft hem slechts conventionele muziek met bulderende coloraturen, die dicht bij de Rossini-stijl staat. De opera *Il pirata* haalt zijn levendig-

heid en karakter volledig uit de verkenning van het gevoelsleven van Imogene en Gualtiero en hun beladen confrontaties, en de momenten waarop zij het toneel betreden zijn steevast muzikale én dramatische hoogtenpunten. In die scènes horen we Bellini’s dramatische potentieel, zijn coloristische en harmonische rijkdom en romantische rijpheid. Daartussenin valt de jonge componist soms terug op conventies en zelfs gemeenplaatsen, wat de partituur van *Il pirata* – al vormde zij de aanzet tot vele latere meesterwerken – vanuit ons huidige standpunt iets onevenwichtigs lijkt te geven.

Baanbrekend

Het publiek en de pers waren echter razend enthousiast over de première op 27 oktober 1827. *I Teatri* stelde dat het werk “van intelligentie en uitstekende smaak getuigde”, terwijl de *Revue musicale* de terugkeer naar de eenvoud van vervlogen tijden prees en opmerkte dat Bellini ongetwijfeld naam zou maken in de toekomst. Een verslaggever van de *Allgemeine musikalische Zeitung* loofde Bellini’s kennis van en affiniteit met Duitse muziek en stelde dat hij een nog baanbrekender werk had kunnen schrijven wanneer hij niet was gehinderd door de conventionele verwachtingen van het Italiaanse operapubliek. Kort daarop begon *Il pirata* ook aan een zegetocht door Europa, en Bellini’s roem was definitief gevestigd. Na zijn veel te vroege dood verdween de opera geleidelijk van het repertoire, en hoewel de unieke lengte van zijn melodische lijnen vaak geprezen wordt, doen muziekhistorici soms wat lacherig over Bellini’s elementaire, ‘weinig gedifferentieerde’ gebruik van het orkest. Gelukkig geniet zijn muziek de laatste decennia weer meer waardering. Het vermeende simplisme van Bellini is in feite de geraffineerde en effectvolle inzet van krachtige muzikale middelen. En in de emotioneel meest gelaagde scènes van *Il pirata* is de partituur allesbehalve simpel. Door zijn trefzekerere en meeslepende muziek inspireerde Bellini latere generaties romantici zoals Berlioz, Verdi, Wagner en vele anderen. Daarom is het zeer de moeite waard, via *Il pirata* de wortels van de Italiaanse opera-romantiek te herleiden.

Kasper van Kooten

plaats van handeling: Sicilië, dertiende eeuw

Eerste akte

Voor de kust nabij Caldora, Sicilië, woedt een hevige storm. Op het strand bidden de vissers dat het schip in de verte de storm zal trotseren. Het schip baant zich een weg door de hoge golven en bereikt de kust, tot opluchting van de aanwezigen. Gualtiero, de leider van de bemanning, komt aan land met zijn adjudant Itulbo en wordt herkend door de eenzame kluisenaar Goffredo. Ooit was Goffredo de leermeester van Gualtiero, die zijn aristocratische leven noodgedwongen heeft ingeruild voor een piratenbestaan. Gualtiero vertelt hoe hij nog altijd zint op wraak op Ernesto, zijn tegenstrever in de liefde die hem ten onrechte verbannen heeft. Gualtiero vraagt of zijn geliefde Imo-

gene hem trouw gebleven is. Voordat Goffredo antwoord kan geven, wordt de komst van de hertogin aangekondigd, die aangespoelde schipbreukelingen traditiegetrouw welkom heet. Goffredo waarschuwt Gualtiero op de achtergrond te blijven, omdat hij zich in het hol van de vijand bevindt en anders herkend zal worden. Imogene verschijnt, en Itulbo presenteert zich als leider van de zeemannen. Imogene vraagt of ze ook piraten zijn tegengekomen op zee. Itulbo beweert dat ze die verslagen hebben. Geschrokken vraagt Imogene of de piratenleider nog wel leeft, en denkt terug aan een visioen waarin ze Gualtiero dodelijk gewond op een verlaten strand zag liggen, vermoord door haar echtgenoot Ernesto. Terwijl Imogene weer tot bezinning komt, verlaat Gualtiero zijn schuilplaats en ziet zijn geliefde. Niet wetend of dit daadwerkelijk Gualtiero is of slechts iemand die haar aan hem doet denken, besluit Imogene hem en zijn manschappen koste wat kost te helpen. Gezamenlijk vertrekken ze richting het kasteel.

impresario Domenico Barbaja

In een loge van het kasteel feesten en drinken de piraten erop los. Itulbo maant hen zich fatsoenlijk te gedragen en ze verlaten de ruimte. Imogene verschijnt, samen met haar hofdame Adele, en vertelt dat ze geïntrigeerd is door de vreemdeling, die zoveel zwaarvoediger is dan zijn medeschippers. Gualtiero komt binnen, en Imogene vraagt hem wat voor leed hij heeft ervaren en of ze hem kan helpen. Hij vertelt dat alle hoop voor hem vervlogen is. Imogene antwoordt dat zij minstens zo ongelukkig is, vraagt hem voor haar heil te bidden en maakt aanstalten te vertrekken. Gualtiero stapt op haar af en stelt dat hij haar niet nog eens uit zijn handen zal laten glippen, waardoor Imogene beseft dat hij daadwerkelijk haar verloren gewaande geliefde is. Ze waarschuwt hem dat hij zich aan het hof van zijn aartsvijand Ernesto bevindt, en hij wil weten hoe het kan dat zij daar hertogin is. Ze vertelt dat Ernesto haar tot een huwelijk gedwongen heeft, omdat hij anders haar vader zou hebben vermoord. Gualtiero voelt zich verraden, en wanneer blijkt dat Imogene Ernesto een zoon geschonken heeft, dreigt Gualtiero het jongetje te vermoorden. Imogene grijpt haar zoon, en Gualtiero stelt dat het kind dan maar in leven moet blijven als teken van haar liefdesverraad. Imogene drukt hem op het hart dat haar liefde nooit bekoeld is, en dat ze handelde uit nood. In de verte klinkt een fanfare; Adele komt binnen om Imogene te waarschuwen dat Ernesto onverwacht aan het hof is teruggekomen.

Ernesto en zijn mannen vertellen trots hoe ze Gualtiero en zijn piratenbende verslagen hebben. Helemaal tevreden is Ernesto niet, want zijn aartsvijand heeft weten te ontkomen. Hij beklagt zich erover dat Imogene zijn vreugde niet deelt, maar zij geeft aan dat vreugde nu eenmaal niet weggelegd is voor een vrouw in haar positie. Hij vraagt haar of zij zeker weet dat de schipbreukelingen die ze onderdak biedt niet de piraten zijn waarmee hij eerder de degens gekruist heeft, en vraagt hun leider naar voren te komen. Itulbo slaagt er ternauwernood in Gualtiero voor te zijn en zich als leider te presenteren. Itulbo's Ligurische accent en dracht wekken Ernesto's wantrouwen. Hij besluit de zeelieden op eervolle wijze gevangen te nemen totdat hij zeker is dat het niet Gualtiero's manschappen zijn. Imogene vraagt Ernesto om genade, en hij sommeert de schippers de volgende ochtend vroeg te vertrekken. Op de achtergrond gebiedt Gualtiero Imogene hem nog een keer een-op-een te spreken. Als ze weigert, zal hij haar en haar gezin vannacht een kopje kleiner maken. Omdat Imogene geen antwoord geeft, dreigt Gualtiero Ernesto aan te vliegen. Imogene verliest haar bewustzijn en wordt door haar hofdames weggedragen, terwijl Itulbo en Goffredo de woedende Gualtiero escorteren. Ernesto blijft in verwondering achter.

10 Tweede akte

In de vertrekken van Imogene hopen de hofdames dat haar een moment rust gegund zal zijn. Adele spoort Imogene aan naar Gualtiero te gaan, omdat het al bijna ochtend is. Imogene vreest dat deze ontmoeting noodlottig zal zijn, maar ziet ook geen andere uitweg. Net wanneer ze willen vertrekken, verschijnt Ernesto, die zich erover beklagt dat zij voortdurend uit zijn buurt blijft. Imogene antwoordt dat hij goed zou moeten weten waarom ze hem niet lief heeft, dat hij tevreden zou moeten zijn met het feit dat ze zijn echtgenote is en hem een zoon heeft geschonken. Hij verwijt haar dat ze nog altijd Gualtiero liefheeft en nooit van hem zal houden; Imogene hoopt dat dit ellendige leven spoedig voorbij zal zijn. Een ridder overhandigt Ernesto een brief waarin vermeld wordt dat Gualtiero zich aan Ernesto's hof bevindt. Imogenez ontkenning bevestigt Ernesto's vermoeden dat ze contact met haar geliefde heeft, en vol wraakzucht verlaat hij de ruimte.

In de gastenloge van het kasteel spoort Itulbo Gualtiero aan tijdig te vertrekken en Ernesto's ultimatum niet te laten aflopen. Gualtiero is echter niet bang, en vastbesloten om Imogene nog een keer te zien. Imogene verschijnt, maar waarschuwt Gualtiero dat hij ontdekt is en dat hen weinig tijd rest. Hij vraagt haar met hem te vluchten, maar ze weigert, ingegeven door plichtsbef. Ernesto komt ongemerkt binnen en ziet zijn rivaal met zijn

echtgenote. Wanneer de geliefden afscheid willen nemen, maakt Ernesto zich kenbaar. De mannen komen overeen dat ze hun strijd buiten het kasteel zullen beslechten, en laten Imogene wanhopig achter.

In een ander vertrek van het paleis betreuren de hovelingen de dood van hun hertog, en zweren wraak op de vermaledijde piraat. Gualtiero treedt naar voren en de ridders willen hem aanvallen, maar hij gebiedt hen hem niet te benaderen. In ruil voor een vrije aftocht voor zijn manschappen zal hij zich aan hen uitleveren, en hij hoopt dat Imogene ooit zal wenen bij zijn grafsteen. De aanwezigen bewonderen zijn moed. Imogene verschijnt, aan waanzin ten prooi gevallen. Ze beschrijft hoe ze haar zoon nog net afscheid kon laten nemen van zijn stervende vader en smeekt om vergiffenis voor haar aandeel in dit verlies. Op de achtergrond klinken de klokken van het gerechtshof, en Gualtiero's veroordeling wordt uitgesproken. De hofdames proberen Imogene weg te voeren, maar haar geest dwaalt elders. Terwijl Gualtiero naar het schavot wordt gebracht, klinken uit de verte schoten van piraten die hun hoofdman willen bevrijden. Gualtiero gebiedt zijn manschappen hun aanval te staken en steekt zichzelf dood met zijn zwaard. Alle aanwezigen spreken hun afschuw uit, en Imogene valt flauw in de armen van haar hofdames.

Kasper van Kooten

UITVOERENDEN

Giampaolo Bisanti

Sinds september 2022 is Giampaolo Bisanti muziekdirecteur van de Opéra Royal de Wallonie in Luik; in de jaren 2016-2022 vervulde hij die functie bij het Teatro Petruzzelli in Bari. Bisanti studeerde directie, klarinet, piano en compositie aan het Giuseppe Verdi-conservatorium van zijn geboortestad Milaan. Vervolgens kreeg hij les van Yuri Ahronovitch aan de Accademia Chigiana in Siena en van Donato Renzetti. Hij dirigeerde opera's als *La traviata*, *Turandot*, *La bohème*, *Rigoletto*, *Madama Butterfly*, *Tosca*, *Aida* en *Carmen*, in de theaters van onder meer Florence, Seoul, Zürich, Dresden, Berlijn (Deut-

sche Oper), Venetië, Barcelona, München en Milaan. Naast zijn producties in Luik dirigeerde hij afgelopen seizoenen *L'elisir d'amore* in Seattle Opera, *Il trittico* (Puccini) en *Norma* in Staatsoper Hamburg en *Macbeth* in de Wiener Staatsoper. In Luik dirigeerde hij *Rigoletto* (2017), *Anna Bolena* (2019), *Alzira* (2022), *La sonnambula* (2022) en verscheidene concerten, o.a. met Plácido Domingo (2022) en Ermonela Jaho (2023). Dit seizoen leidt hij er producties van *Il barbiere di Siviglia*, *Les Contes d'Hoffmann*, *Rusalka* en *Falstaff*. Eerder in de Matinee: Giordano Fedora (2021)

James Henshaw

James Henshaw studeerde aan Clare College Cambridge en aan de Guildhall School of Music in zijn geboorteplaats Londen. In 2016 werd hij aangesteld als Chorus Master bij de English National Opera, als jongste ooit in deze functie. Hij dirigeerde de Britse première van

12 Jonathan Dove's *The Day After*, in 2017 door The Guardian uitgeroepen tot 'Classical Music Top Ten'-uitvoering. James Henshaw woont in Beilijn, waar hij werkzaam is als freelance coach en dirigent. In Londen heeft hij zijn eigen orkest, The Outcry Ensemble, dat in vrijwel elk programma aandacht besteedt aan nieuwe muziek, maar ook Beethoven en Brahms speelt. In 2015 dirigeerde James Henshaw *La bohème* bij de English Touring Opera en bij diverse producties van dit gezelschap was hij als assistent betrokken. Ook assisteerde hij Mark Wigglesworth bij Promsconcerten van het BBC National Orchestra of Wales in 2015 en 2016. Bij de Bayerische Staatsoper werkte hij voor een productie van *Orfeo* van Monteverdi als koorleider samen met dirigent Ivor Bolton. Eerder in de Matinee: Mascagni *L'amico Fritz* (2022)

Elena Moşuc | Imogene

De Roemeens-Zwitserse sopraan Elena Moşuc studeerde aan het George Enescu-conservatorium in Iaşi. Sinds het begin van haar carrière koestert ze een nauwe band met Opernhaus Zürich, waar ze debuteerde als Koningin van de Nacht en vele maken terugkeerde, o.a. als Elisabetta (Donizetti's *Roberto Devereux*), Gilda (*Rigoletto*), Violetta, Lucia, Mimì, Micaela, Konstanze, Zerbinetta, Luisa

Miller, Medora (*Il corsaro*), Norma, Nedda, Alice Ford, Lucrezia Borgia, Maria Stuarda, Desdemona, Leonora, Lakmé en Giselda (*I Lombardi*). Ze stond onlangs in de Opéra Royal de Wallonie in de titelrol van *Adriana Lecouvreur*, zong in Gran Teatre del Liceu en de Milanese Scala de titelrol in *Lucia di Lammermoor*, en in het Badisches Staatstheater Karlsruhe Donizetti's *Anna Bolena*. Ze vertolkte Violetta (*La traviata*) en Donna Anna in de Deutsche Oper Berlin, Mimì in de Staatsoper Hannover, Gilda in het Nationaal Theater Belgrado, Norma in de Opéra de Lyon en Elvira (Bellini's *I puritani*) in Teatro Verdi Trieste. Moşuc werkte met dirigenten als Nikolaus Harnoncourt en Gustavo Dudamel en is ook op de concertpodia zeer actief. Eerder in de Matinee: Donizetti *Linda di Chamounix* (Linda, 2001)

Michael Spyres | Gualtiero

Tenor Michael Spyres groeide op in de Ozarks en heeft zowel in de VS als in Europa een bijzonder veelzijdige carrière opgebouwd. Zo was hij in ROH Covent Garden en in De Brusselse Munt te zien in de titelrol van Mozarts *Mitridate, re di Ponto*, in de Bayerische Staatsoper als Jupiter (Händels *Semele*), Hoffmann (*Les contes d'Hoffmann*) en Arnold (Rossini's *Guil-laume Tell*), en in de New Yorkse Met als Idomeneo en als Pollione (Bellini's

Norma), een rol die hij ook vertolkte in Teatro Real Madrid en tijdens het Festival d'Aix-en-Provence. Hij zong Don José (*Carmen*) in de Opéra national de Paris, Romeo (Gounods *Roméo et Juliette*) in Houston Grand Opera en de Wiener Staatsoper, Septimius (Händels *Theodora*) in MusikTheater an der Wien, Il Duca di Mantova (*Rigoletto*) in de Semperoper Dresden, de titelrol in Stravinsky's *Oedipus Rex* in Gran Teatre del Liceu, en Il Conte di Libenskof in *Il viaggio a Reims* bij De Nationale Opera. Spyres werkte met dirigenten als Mark Elder, Emmanuelle Haïm en Thomas Hengelbrock.

Franco Vassallo | Ernesto

Bariton Franco Vassallo studeerde in Milaan en legt zich met name toe op het Italiaanse repertoire. Zo zong hij Donizetti's *La favorite* in de Wiener Staatsoper en *L'elisir d'amore* in de New Yorkse Met, waar hij terugkeerde als Ford (*Falstaff*) en Il Conte di Luna (*Il trovatore*). Hij maakte zijn roldebuut als Scarpia (*Tosca*) in de Staatsoper Hamburg, zong Germont (*La traviata*) in ROH Covent Garden, Amonasro (*Aida*) in de Wiener Staatsoper en Gran Teatre del Liceu, en Macbeth in de Milanese Scala en de Bayerische Staatsoper. Daar vertolkte hij tevens rollen als Rodrigo (*Don Carlos*), Rigoletto, Figaro en Alfonso (*Lucrezia Borgia*). Hij was bij De Nationale Opera te zien in *La forza del destino*,

13 zong Iago (Verdi's *Otello*) en Miller (*Luisa Miller*) in de Staatsoper Hamburg, sir Riccardo Forth (Bellini's *I puritani*) in de Deutsche Oper Berlin en Barnaba (Ponchielli's *La Gioconda*) in de Brusselse Munt. Onlangs trad hij tijdens de Bregenzer Festspiele aan als Don Carlo (Verdi's *Ernani*) in de regie van Lotte de Beer. Eerder in de Matinee: Puccini *Manon Lescaut* (Lescaut, 2004), Verdi *Nabucco* (Nabucco, 2019), Giordano *Fedora* (De Sirix, 2021), Mascagni *L'amico Fritz* (David, 2022)

Jasper Leever | Goffredo

De Nederlandse bas Jasper Leever studeerde aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag en de Dutch National Opera Academy, waar hij o.a. te zien was als Il commendatore (*Don Giovanni*), Pandolfe (Massenets *Cendrillon*), Tarquinius (Brittens *The rape of Lucretia*) en Don Alfonso (*Così fan tutte*). Hij stond in de serie Grote Zangers in het Muziekgebouw aan 't IJ, trad aan tijdens het Verbier Festival en het International Bach Festival Gran Canaria, en zong in de 'pocketversie' van *La bohème* bij de Nederlandse Reisopera. Als lid van de Opernstudio van het Staatstheater Stuttgart was hij te zien als Il Conte di Ceprano (*Rigoletto*), Fiorello (*Il barbiere di Siviglia*), Naroemov (Tsjajkovski's *Schop-penvrouw*), Buff (Mozarts *Der Schauspiel-*

14 *direktor*) en Dottore Grenvil (*La traviata*). Tegenwoordig is hij vast ensemblelid van Stuttgarter opera, waar hij o.a. te zien was als L'arbre/Fauteuil (Ravels *L'enfant et les sortilèges*), Masetto (*Don Giovanni*), Pistola (*Falstaff*), Angelotti (*Tosca*) en Peter (*Hänsel und Gretel*). Eerder in de Matinee: Verdi Nabucco (Il gran sacerdote, 2019), Mascagni Il piccolo Marat (La spia, 2020), Giordano Fedora (Gretch, 2021)

Aylin Sezer | Adele

De Turks-Nederlandse sopraan Aylin Sezer studeerde aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag en de Dutch National Opera Academy, waar ze rollen vertolkte als Despina (*Così fan tutte*), Annio (*La clemenza di*

Tito), de titelrollen in Monteverdi's *L'incoronazione di Poppea* en Händels *Agrippina*, en Pamina (*Die Zauberflöte*). In die laatste rol was ze ook te zien bij Opera Zuid en in een productie van Peter Brook, die onder meer in Zuid-Amerika, Athene, Rome, Genève en Bremen werd uitgevoerd. Ze was lid van het Jong Ensemble van Opera Ballet Vlaanderen, waar ze rollen zong als Barbarina (*Le nozze di Figaro*), Emma (*Chovansjtjina*), Despina (*Così fan tutte*) en Zerlina (*Don Giovanni*). Bij de Nederlandse Reisopera was ze te zien als Violetta in Verdi's *La traviata*. Deze zomer trad ze bij Opera Spanga aan als Tatjana in Tsjaikovski's *Jevgeni Onegin*. Sezer

werkte met dirigenten als Jan Willem de Vriend, Mark Elder, Dmitri Jurowski en Alexander Joel.

Eerder in de Matinee: Verdi I due Foscari (Pisana, 2016), Delius A village Romeo and Juliet (Gingerbread woman / 1st woman / Slim girl, 2018), Janáček Het sluwe vosje (Kohout, Sojka, 2023)

Mark Omvlee | Itulbo

De Nederlandse tenor Mark Omvlee studeerde aan het Conservatorium van Amsterdam en ging al voor zijn afstuderen aan de slag bij Holland Opera, waar hij zowel op uiteenlopende buiten-

locaties als in het theater diverse rollen vertolkte, zoals Ferdinand (*Adès' The Tempest*) en Christian (*Cyrano*). Hij debuteerde bij Opera Zuid in de rol van Huzar in Stravinsky's *Mavra* en keerde er terug als Valzacchi (*Der Rosenkavalier*), Le roi Bobèche (Offenbachs *Barbe Bleue*) en onlangs als Aristée-Pluton in *Orphée aux enfers* (eveneens Offenbach). Ook trad hij er aan als Monostatos (*Die Zauberflöte*), een rol die hij tevens vertolkte in de Opéra de Saint-Etienne, Opéra de Lille, Opéra de Dijon en bij de Nederlandse Reisopera. Hij was als Jack Twist (Charles Wuorinens *Brokeback Mountain*) te zien in Theater Aachen en het Salzburger Landestheater en trad bij De Nationale Opera aan als 1er Commissaire (*Dialogue des Carmélites*), Lovec (*Rusalka*), 3. Jude (*Salome*) en Belfiore (*Reimsreisje*).

Omvlee is tevens actief als concert- en oratoriumzanger.

Eerder in de Matinee: Verdi Jérusalem (Officier, 2005), Stravinsky Le rossignol (Japanse afgezant, 2015), Verdi I due Foscari (Officier van de Raad van Tien, 2016), Moesorgski Boris Godoenov (Misail, 2018)

zangersbiografieën: Marijne Thomas

Radio Filharmonisch Orkest

Het Radio Filharmonisch Orkest, opgericht in 1945, is een onmisbare schakel in het Nederlandse muziekleven. Behalve het grote symfonische repertoire speelt het orkest, meer dan welk ander Nederlands symfonieorkest, muziek van dit moment. Het betreft vaak premières van werk dat in opdracht van de omroepseries NTR ZaterdagMatinee en AVROTROS Vrijdagconcert wordt geschreven. Vernieuwende concertformats als Pieces of Tomorrow en In the Living Room bereiken een opvallend jong publiek. Vrijwel alle concerten worden rechtstreeks uitgezonden op NPO Radio 4. Dat betekent vanzelf dat het Radio Filharmonisch Orkest optreedt voor een live-publiek dat vele tientallen malen groter is dan een concertzaal ooit zou kunnen herbergen. Het orkest wordt sinds 1 september 2019 geleid door de Amerikaanse chef-dirigent Karina Canellakis. Zij heeft illustere voorgangers als Bernard Haitink, Jean Fournet, Hans Vonk, Edo de Waart (eredirigent), Jaap van Zweden (honorary chief conductor) en Markus Stenz. Het Radio Filharmonisch Orkest werkte samen met gastdi-

rigenten als Pablo Heras-Casado, Vladimir Jurowski, Vasily Petrenko, Christoph Eschenbach, John Adams, Peter Eötvös, Charles Dutoit, Gennady Rozhdestvensky, Michael Tilson Thomas, Mariss Jansons, Valery Gergiev, Antal Doráti, Kirill Kondrashin en Leopold Stokowski. Met ingang van dit seizoen is Stéphane Denève de vaste gastdirigent; zijn voorganger was James Gaffigan. In 2014 kreeg het Radio Filharmonisch Orkest een Edison Klassiek Oeuvreprijs toegekend voor zijn verdiensten voor het Nederlandse muziekleven, in 2017 de Concertgebouw Prijs (samen met het Groot Omroepkoor).

➔ RADIOFILHARMONISCHORKEST.NL

Groot Omroepkoor

Met ruim zestig vocalisten is het Groot Omroepkoor het enige professioneel opererende koor van deze omvang in Nederland. Al sinds zijn oprichting in 1945 is het koor een niet weg te denken factor in het grote koor-symfonische repertoire in ons land. Het zingt niet alleen de koorpartijen in de opera's, oratoria en cantates in de concertseries van de Nederlandse Publieke Omroep, het brengt ook a cappella-concerten in het Amsterdamse Concertgebouw en in TivoliVredenburg en de Jacobikerk in Utrecht. In de omroepseries zingt het Groot Omroepkoor dikwijls hedendaags werk. Niet zelden betreft het opdrachtwerken van Nederlandse componisten zoals Wagemans, Wagenaar, Visman, Manneke, Momotenko-Levitsky, Kortekaas, Roukens, Vleggaar en Zuidam en

16 premières van werk van hedendaagse buitenlandse componisten, onder wie Rehnqvist, MacMillan, Whitacre, Adams, Dean, Kancheli, Goebaidolina en Glanert, maar ook al 'klassieke' twintigste-eeuwse componisten als Stravinsky, Boulez, Stockhausen, Kagel, Henze, Ligeti en Messiaen. Op de palmares staan vele opera's en koorwerken uit de negentiende, twintigste en eenentwintigste eeuw. Uiteraard wordt daarbij samengewerkt met de beste orkesten. In de omroepseries is dat doorgaans het Radio Filharmonisch Orkest. Ook met Het Koninklijk Concertgebouworkest bestaat een lange en zeer gewaardeerde samenwerking.

De eerste officiële chef-dirigent van het Groot Omroepkoor was Kenneth Montgomery. Na hem waren respectievelijk Robin Gritton, Martin Wright, Simon Halsey, Celso Antunes en Gijs Leenaars chef-dirigent. Op 1 maart 2015 trad Klaas Stok aan als koorleider. De Engelsman Benjamin Goodson leidt het Groot Omroepkoor sinds september 2020 als chef-dirigent. In september 2017 ontving het Groot Omroepkoor – samen met het Radio Filharmonisch Orkest – de Concertgebouw Prijs vanwege de belangrijke bijdrage van het koor aan het artistieke profiel van de Amsterdamse concertzaal.

➔ GROOTOMROEPKOOR.NL

RADIO FILHARMONISCH ORKEST

CHEF-DIRIGENT
Karina Canellakis
HONORARY CHIEF CONDUCTOR
Jaap van Zweden
ERE-DIRIGENT
Edo de Waart
VASTE GASTDIRIGENT
Stéphane Denève

EERSTE VIOOL
Joris van Rijn
Roswitha Devrient
Alberto Facanha Johnson
Mariska Godwaldt
Julija Hartig
Masha Iakovleva
Kerstin Kendler
Pamela Kubik
Leonie Mensink
Pedja Milosavljevic
Stella Zake
Fred Gaasterland
TWEEDE VIOOL
Casper Bleumers
Iina Laasio
Andrea van Harmelen
Ian van den Berk
Michiel Eekhof
Yvonne Hamelink
Esther Kövy
Dana Mihailescu
Alexander van den Tol
Matthijs van der Wel

ALTVIOOL
Frank Brakkee
Arjan Wildschut
Sabine Duch
Annemarie Konijnenburg
Robert Meulendijk
Lotte de Vries
Sofie van der Schalie

CELLO
Michael Müller
Anton Istomin
Crit Coenegracht
Anneke Janssen
Ansfried Plat
Arjen Uittenbogaard
CONTRABAS
Wilmar de Visser
Annika Pigorsch
Jim Schultz
Eduard Zlatkin
FLUIT
Ingrid Geerlings
Maïke Grobberhaar
Ines Pires Pinto (*banda*)
HOBO
Aisling Casey
Yvonne Wolters
Gerard van Andel
KLARINET
Arjan Woudenberg
Esther Misbeek
Frank van den Brink (*banda*)
Diede Brantjes (*banda*)
Sergio Hamerslag (*banda*)
FAGOT
Hajime Konoe
Birgit Strahl
HOORN
Petra Botma-Zijlstra
Toine Martens
Frédéric Franssen
Rebecca Grannetia
Annelies van Nuffelen (*banda*)
Lidia Olthoff (*banda*)
TROMPET
Hans van Loenen
Johan Verheij
Hessel Buma (*banda*)
Raymond Rook (*banda*)
TROMBONE
Herman Nass
Dominique Capello
Marijn Migchielsen
Wouter Iseger (*banda*)
Hugo van der Wedden (*banda*)

TUBA
Bernard Beniers
PAUKEN
Paul Jussen
SLAGWERK
Vincent Cox
Esther Doornink
HARP
Ellen Versney

CHEF-DIRIGENT

Benjamin Goodson

SOPRAAN

Aliia Akhmadeeva
Annelie Brinkhof
Elise van Es
Nicole Fiselier
Wendeline van Houten
Anitra Jellema
Saejeong Kim
Marielle Kirkels
Sara Moreira Marques
Bauwien van der Meer
Tanja Obalski
Judith Petra
Elizabeth Poz
Jolanda Sengers
Liesbeth Vanderhallen
Dorien Verheijden

ALT

Nicoline Bovens
Daniëlla Buijck
Elsbeth Gerritsen
Jose Kamminga
Maria Koshiishi
Julia Mech
Suzanne Meessen
Marga Melerna
Chantal Nysingh
Anjolet Rotteveel
Guja Sandholt
Roelien van Wageningen
Franske van der Wiel
Els Woldberg
Pierrette de Zwaan

TENOR

Alan Belk
Dolf Drabbels
Juan Felipe Gallegos Carlos
Ben Heijnen
Mattijs Hoogendijk
Gerben Houba
Peter-Paul Houtmortels
Matevž Kajdiž
Leon van Liere
Aart Mateboer
Albert van Ommen
Uroš Petrac
Jan-Willem Schaafsma
Matthew Smith

BAS

Gert-Jan Alders
Marcel van Dieren
Peter Duyster
Joep van Geffen
Geert van Hecke
Daniël Hermán Mostert
Itamar Lapid
Kwang - Hee Lee
Ludovic Provost
Menno van Slooten
Lars Terray
Robert van der Vinne
Hans de Vries
Nanco de Vries

zaterdag 16 september, 14.15-ca 16.15 uur
Concertgebouw Amsterdam

GEORGE BENJAMIN DIRIGEERT BENJAMIN EN LIGETI

Ensemble Modern
George Benjamin dirigent

Keren Motseri sopraan
Helena Rasker alt

Benjamin At First Light
Ligeti Kammerkonzert
Benjamin Into the Little Hill

De Engelse componist George Benjamin dirigeert het Ensemble Modern in een vroeg werk van György Ligeti, geflankeerd door twee van zijn eigen werken.

Weefsel van dertien solisten

George Benjamin kwam met György Ligeti's muziek in aanraking toen hij als negenjarige de film *2001: A Space Odyssey* van Stanley Kubrick zag. De micropolyfone texturen van Ligeti's *Atmosphères*, die klonken als gloeiende lava, maakten een onvergetelijke indruk op hem. Nu dirigeert hij het *Kammerkonzert* (1969/1970): een virtuoos werk voor dertien solisten, waarin de componist ook de micropolyfone techniek toepast. Doordat de instrumentalen vele melodieën vlak langs elkaar leggen, ontstaan onverwachte complexe samenklanken. In het *Kammerkonzert* zijn die samenklanken – clusters – relatief uitgedund, waardoor de individuele lijnen nog goed te volgen zijn.

Rattenvanger en ochtendnevel

George Benjamins *At First Light* (1982) is geïnspireerd op een schilderij van J.M.W. Turner waarop een kasteelruïne als een vaag silhouet zichtbaar is in de ochtendnevel, beschenen door de opkomende zon. Benjamin vertaalt dit beeld in breekbare, versmeltende klanken. Hij gebruikt daarvoor ongebruikelijke instrumenten, zoals een pingpongbal en een tumbler. *Into the Little Hill* (2006), een kameropera op het verhaal van de Rattenvanger van Hamelen, heeft onder meer het oneigenlijk gebruik van muziek als thema.

20 zaterdag 23 september, 14.15-ca 16.00 uur
Concertgebouw Amsterdam

DE EXTATISCHE RITMIEK VAN CHIN EN STRAVINSKY

Radio Filharmonisch Orkest
Karina Canellakis dirigent

Sunwook Kim piano

Moesorgski 'Dageraad op de rivier
Moskva' uit Chovansjsjina
Chin Pianoconcert
Stravinsky Le sacre du printemps

Le sacre du printemps van Igor Stravinsky klinkt na ruim een eeuw nog altijd als nieuw. De uitvoering van het *Pianoconcert* van Unsuk Chin door Karina Canellakis en de Zuid-Koreaan Sunwook Kim wordt ongetwijfeld ook spectaculair.

Het Pianoconcert: 'vintage' Unsuk Chin

Unsuk Chin – dit seizoen centrale componist bij de ZaterdagMatinee – schreef tot nog toe zeven soloconcerten, met het *Pianoconcert* uit 1997 als meesterlijk vertrekpunt. In november 2020 was dit werk reeds in de Matinee te beluisteren, toen noodgedwongen in een coronabestendige bezetting, uiteraard met toestemming van de componiste. Nu klinkt Chins verfijnde orkestratiekunst in haar volle glorie. In elk van de vier delen tovert de Koreaanse een andere klankwereld voor oren. Hoewel de texturen 'vintage' Chin zijn, doen zich hier en daar ook invloeden van haar leermeester György Ligeti voelen.

Moesorgski en Stravinsky

Een Russische lijn in dit programma wordt ingezet met *Dageraad op de rivier Moskva*, de ouverture van Moesorgski's onvoltooid gebleven 'volksopera' *Chovansjsjina*, over de woelige machtsstrijd tussen de conservatieve prins Ivan Chovanski en de prowesterse soon-to-be tsaar Peter de Grote. Onder meer Igor Stravinsky bemoeide zich in 1913 met de orkestratie van Moesorgski's pianopartituur. In hetzelfde jaar voltooide hij zijn radicaal vernieuwend *Le sacre du printemps*.